

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ МІСТ РАЙОННОГО ЗНАЧЕННЯ

Сухомлін Л.В., к.е.н. доцент
Решетнікова Н.В. магістр

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

У статті відображено дослідження питання управління ресурсним потенціалом міст районного значення, структуризовано класифікацію компонентів ресурсів, проаналізовано механізм системи управління, що забезпечить запровадження збалансованої системи ресурсокористування та розробки більш ефективних важелів використання ресурсного потенціалу міст районного значення, котрі дозволять підняти статус населених пунктів на новий якісний рівень.

Ключові слова: ресурсний потенціал, складові ресурсного потенціалу, міста районного значення, класифікація міст, управління ресурсним потенціалом.

Постановка проблеми. Міста районного значення займають провідну роль у формуванні ресурсного потенціалу регіону та країни, що потребує уваги у дослідженнях трудових, фінансових, територіально-просторових, енергетичних, культурних та інших ресурсів. У зв'язку з нерівномірністю розподілу ресурсів, в Україні на даний момент гостро постає проблема ефективного, раціонального використання, збереження, примноження та відновлення складових ресурсного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час сформовані значні, але за більшістю різномірні напрацювання щодо визначення, класифікації, встановлення механізму управління ресурсним потенціалом населених пунктів, обґрунтування його складових, що відображено у роботах відомих вчених.

Питання, пов'язані із населеними пунктами, досліджувались у роботах Р.Й. Гулько, В.Г. Давидовича, Н.М. Смоляра, М.Г. Ступеня, Н.Р. Шпик та інших вчених. Класифікації ресурсного потенціалу, характеристиці складових приділено увагу у роботах таких вчених, як: П.Ф. Веденічев, С.В. Мочерний, Г.М. Підлісецький, М.І. Толкач та ін.

Питання щодо системи управління висвітлені в роботах вітчизняних та іноземних авторів: Л.Я. Новаковського, А. Маршала, П.М. Першина, А. Петті, А. Сміта, С.Г. Струмиліна, М.Г. Ступеня, А.М. Третьяка та ін.

Мета статті. Метою статті є вивчення питання управління ресурсним потенціалом міст районного значення, адже з розвитком ринкових відносин змінюються умови господарювання, умови використання наявного ресурсного потенціалу міст, що у свою чергу вимагає чіткої процедури визначення нових дієвих підходів до управління ресурсним потенціалом, у тому числі міст районного значення.

Завданням статті є класифікація компонентів, аналіз існуючих механізмів і пошук більш ефективних важелів управління ресурсним потенціалом міст районного значення, які дозволять підняти його на новий якісний рівень.

Актуальність. На сьогоднішній день питання щодо ефективного використання ресурсів залишається найбільш гострим і актуальним, так як ресурсний потенціал - достатньо широке поняття і формується під дією загально-економічних та соціально-політичних відносин [1].

На сьогодні немає чіткої класифікації компонентів, а отже і механізму управління ресурсами, а також немає належного державного нагляду за використанням, охороною природних ресурсів. Тому дане питання має важливе значення для формування ефективного механізму управління.

Виклад основного матеріалу. Передусім виникає необхідність трактування сутності поняття «ресурсний потенціал».

Узагальнення теоретичних поглядів учених свідчить, що в літературі існують різні підходи і різні варіанти розкриття змісту категорії «ресурсний потенціал». Загальне поняття

«потенціал» – означає потужність, інтенсивність, силу, сукупність існуючих засобів і резервів в тій чи іншій сфері.

В одних літературних джерелах ресурсний потенціал – це загальна величина нереалізованих можливостей використання ресурсів в процесі задоволення певних потреб [2].

В інших джерелах ресурсний потенціал - це багаторівнева структура, що характеризується сукупністю різноманітних ресурсів, доступних для певного використання, кожен елемент якої є складним цілим. Ресурсний потенціал містить систему взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою частин, що мають відносно самостійність і багатофункціональність [1].

Розгляд ресурсного потенціалу дозволяє зробити висновок, що це особлива самостійна категорія, інструмент теоретичного аналізу системи пов'язаних з ним процесів і явищ, а також ухвалення практичних рішень, розгляд існуючих проблем і завдань [1].

До складу сукупного ресурсного потенціалу входять різні види потенціалів. Кожен з них має свою самостійну область формування, використання і розвитку. Сукупність всіх потенціалів, кожен з яких характеризується своїми кількісними і якісними параметрами і внутрішньою структурою, в рамках певної організаційної і територіальної обмеженості формує ресурсний потенціал.

Для досягнення поставленої мети ресурсний потенціал повинен бути не просто механічним набором окремих видів ресурсів, а системою взаємопов'язаних оптимальних кількісних і якісних ресурсних пропорцій.

Кількість компонентів ресурсного потенціалу, їх пропорційне співвідношення залежить від типу кількісних та якісних ознак об'єкту дослідження. В якості об'єкту можуть виступати цілісні територіальні одиниці (область, населений пункт, землеволодіння та землекористування тощо), які володіють різними складно-компонентними властивостями.

Дана робота розкриває сутність ресурсного потенціалу міст районного значення. Саме поняття міст районного значення визначає набір складно-підпорядкованих елементів структури ресурсного потенціалу з відповідним вмістом пропорційних взаємозв'язків.

На даний час місто – це адміністративна та соціально-економічна одиниця, яка є частиною структури великих і середніх регіонів України. Міста мають свою ієрархію, взаємопідпорядкованість, формують радіус впливу і притягання, виконують ті чи інші функції.

Міста можна класифікувати за внутрішніми та зовнішніми ознаками. На основі зовнішніх ознак міста класифікують за чисельністю населення: малі, середні, великі, крупні, дуже крупні, міста-мільйонери; за адміністративним статусом: міста столиці держави та АРК, республіканського, обласного, районного значення, міста зі спеціальним статусом; за функціональним призначенням: багатофункціональні, промислові, монофункціональні промислові, промислово-транспортні, транспортні, курортно-оздоровчі, міста центри агропромислових комплексів, міста військові центри, спеціалізовані науково-експериментальні; за соціально-економічним значенням: міста зі статусом спеціальних економічних зон, міста державно-правового експерименту; міста державні історико-культурні заповідники; міста зони надзвичайної екологічної ситуації, міста гірські населені пункти; міста-курорти та міста іншого рекреаційного призначення.

До класифікації за внутрішніми ознаками можна віднести міста: з внутрішнього територіального устрою: міста з районним поділом, міста без районного поділу та міста, які мають у своєму складі інші населені пункти; в залежності від характеру здійснення міської влади: міста з системою місцевого самоврядування і міста з системою співіснування органів міського самоврядування та органів виконавчої влади.

Узагальнюючи наведену класифікацію, можемо сказати, що населеними пунктами районного значення можуть бути не лише міста з населенням більш як 50 тис.чоловік, які є економічними і культурними центрами, мають розвинену промисловість, комунальне господарство, мають важливе історичне та соціально-культурне значення, перспективу подальшого розвитку, а й селища з населенням понад 10 тис. чоловік (не менш як 2/3 з яких становлять робітники, службовці та їх сім'ї), які мають промислові підприємства, державний житловий фонд, комунальне господарство, розвинену мережу соціально-культурних закладів.

З огляду на зазначене, ресурсний потенціал міст районного значення матиме таку ж різ-

номанітну структуру. Основні види компонентів, які мають найважливіше значення та впливають на розвиток і функціонування міських земель, згрупуємо за напрямками та узагальнемо у таблиці 1. Звернемо увагу, що у різних літературних джерелах ресурсний потенціал класифікується по-різному.

Складові ресурсного потенціалу згідно класифікації різних авторів

	Науковці				Власна класифікація
	Веденічев П.Ф. [3]	Мочерний С.В. [4]	Толкач М.І. [5]	Підлісецький Г.М. [5]	
Складові ресурсного потенціалу	-природні				- природні, у т.ч.:
		-земельні	-земельні	-земельні	- земельні; - водні; - лісові; - ресурси надр; - ресурси енергії та світла; - біологічні; - рекреаційні; - інші ресурси
	- трудові	- трудові	- трудові	- трудові	- трудові
	-матеріальні				
		-матеріально-технічні	-матеріально-технічні	-матеріально-технічні	-матеріально-технічні
	-фінансові		-фінансові	-фінансові	-фінансові
		-фінансово-інформаційні			
	-інформаційні			-інформаційні	

Аналізуючи таблицю, можна зробити висновок, що розподіл ресурсного потенціалу має як подібні, так і відмінні риси. З точки зору трудових ресурсів, за твердженням більшості науковців характерні ознаки співпадають. Матеріальні та матеріально-технічні, на наш погляд, варто класифікувати як матеріально-технічні, особливо в сучасних умовах розвитку науково-технічного прогресу. Фінансово-інформаційні на сьогодні доцільно розмежувати у дві окремі самостійні, повноцінні групи: фінансові та інформаційні, адже за останній час вплив інформаційних ресурсів починає займати що не найперше місце.

У зв'язку з тим, що у даній роботі приділено увагу вивченню саме природних ресурсів, їх складові варто вивчати більш детально за групами.

На сьогодні класифікувати природні ресурси, як загальний термін «природні», без класифікації їх складових практично не можливо. Застосовувати класифікаційне визначення «земельні ресурси», як самостійне – є також не досить обгрунтованим. На наш погляд, класифікацію природних ресурсів необхідно розглядати за складовими: земельні ресурси, водні, лісові, ресурси надр, ресурси енергії та світла, біологічні, рекреаційні, інші види ресурсів. Саме у такому вземозв'язку природний потенціал працює взаємоузгоджено та найбільш ефективно. Земельний ресурс, як відособлений вид ресурсу, буде проявляти себе не у повній мірі.

У межах населених пунктів земельні ресурси як складова природно-ресурсного потенціалу безумовно взаємодіє з лісовими ресурсами (санітарно-захисні зони та зелені пояси), взаємодію земельних та водних розглядаємо з точки зору оздоровлення та рекреації, земельних та енергетичних – як курортні території та зони відпочинку тощо. Не виключено що кожен з даних ресурсів передбачає об'єднання та взаємодію з ресурсами інших груп, узагальнене відображення складових наведено на рис. 1.

Рис. 1. Складові ресурсного потенціалу та їх взаємодія

Адаптуючи наведену структуру класифікації ресурсного потенціалу до міст районного значення, потрібно сказати, що вона може змінюватись, залежно від географічного розташування міст, історичних традицій, спеціалізації виробництва тощо. Варто також відзначити, що міста районного значення володіють досить потужним ресурсним потенціалом для забезпечення вагомому внеску у соціально-економічний розвиток України [6].

Ресурсний потенціал за своїм вмістом можна також скласифікувати за кількістю ресурсів на надлишкові, достатні (оптимальні), дефіцитні. Оптимальна кількість ресурсів повинна бути обов'язково підпорядкована розрахунковим показникам, які мають чітко збалансовані форми. Так, кількість земельних ресурсів, які обумовлюють загальну площу територіальної одиниці, в даному випадку площу міст районного значення, в обов'язковому порядку обґрунтовується такими важливими документами, як генеральний план розвитку населених пунктів та програмою розвитку територіальних одиниць.

При цьому, міста районного значення, навіть в умовах зростання дефіциту ресурсів, внаслідок специфіки свого територіального розташування традиційно залишаються реальними фінансовими, інфраструктурними, соціальними та культурними центрами для прилеглих сільських територій. Такі міста мають бути об'єктивно своєрідним природним ареалом для розвитку прилеглих територій, найпершим акумулятором їх ресурсів, що потребує особливої уваги до проблем збереження та розвитку їх ресурсного потенціалу з боку органів державного управління [6].

Планомірне і раціональне використання ресурсів міст районного значення досягається через їх управління. Стратегічне управління ресурсним потенціалом – це діяльність із системного управління усіх компонентів ресурсного потенціалу з метою реалізації перспективних напрямів його розвитку і підвищення ефективності використання.

Ефективність системи управління полягає у виборі таких рішень, при яких, з одного боку, ресурси використовуються економно, а з іншого – досягається очікуваний результат. Сучасна система управління ресурсами, на даному етапі, на жаль, не має системи таких рішень.

Удосконалення системи управління ресурсним потенціалом повинне здійснюватись з урахуванням об'єктивних закономірностей її розвитку – відповідності рівня організації управління рівню розвитку організаційно-економічної системи. Всі заходи щодо вдосконалення системи управління мають бути адекватними перетворенням, що здійснюються в економіці країни [7].

При оцінці та виборі альтернатив управлінських рішень перевагу, передусім, потрібно

віддавати тим, які є оптимальними за критеріями екологічності та ресурсозбереження. Необхідно оптимально поєднувати галузеве й територіальне управління використанням ресурсів.

У процесі управління ресурсним потенціалом міст районного значення потрібно проводити розподіл наявних та залучених ресурсів між напрямками та сферами діяльності для досягнення мети. Реалізація мети, яку передбачається здійснити в майбутньому, вже на сьогодні вимагає відповідних рішень та підходів щодо використання ресурсів [7]. Тому для забезпечення реалізації поставленого завдання потрібно керуватись основними підходами до управління ресурсним потенціалом: оцінка і комплексний аналіз наявних ресурсів, виявлення обмежень в ресурсах, опрацювання варіанту використання ресурсів різних типів, розробка заходів раціонального використання та розподілу ресурсів, запровадження заходів відновлення та поповнення ресурсного потенціалу тощо.

За допомогою схеми відобразимо механізм управління ресурсним потенціалом міст районного значення, зазначивши основні управлінські дії, які необхідно здійснити, і визначивши можливі результати цих дій (рис. 2). Структура схеми містить три основні складові, на яких базується механізм управління: збір та аналіз даних – інформація, від якої залежить встановлення основної тенденції розвитку об'єкта; пошук рішення – передбачає розробку базової стратегічної лінії досягнення мети; реалізація рішення – формує структуру результату за визначеними критеріями.

Аналізуючи схему (рис.2), можна помітити, що у сфері управління ресурсним потенціалом міст районного значення є дуже багато заходів, які необхідно реалізувати для збільшення потужності ресурсного потенціалу, створення привабливості міст районного значення для отримання позитивних результатів у конкурентному середовищі.

Рис. 2. Управління ресурсним потенціалом міст районного значення

У сформованому конкурентному середовищі економічно сильні та привабливі території з часом, як засвідчує досвід [7], стають ще потужнішими. Процес поживлення економічної активності на території, зазвичай, створює ресурси, необхідні для модифікації інфраструктури, поліпшення соціального і культурного середовища, а це, в свою чергу, створює кращі умови для зміцнення конкурентної позиції території та її економічного розвитку.

У наслідок розвитку окремих видів ділової активності приваблюються супутні, пов'язані з ними види людської діяльності, тим самим покращується зростання сукупного потенціалу усєї території [7].

Висновки. Ресурсний потенціал складається з багатьох компонентів, які можуть бути названі відповідними потенціалами. Наявність класифікації, співвідношення та якість ресурсів впливає на соціально-економічні явища та процеси розвитку об'єкту, якому вони належать або з яким вони взаємодіють. Кількість ресурсів та попит на них залежить від напрямків та функцій об'єкту.

Особливість ресурсного потенціалу полягає у взаємозамінюваності його складових та ефективності їх використання, що створює умови для варіантного застосування різних видів ресурсів з метою досягнення кінцевого результату.

Максимальна ефективність використання ресурсів можлива лише при їх пропорційній збалансованості. Тільки такий підхід, заснований на вивіреному співвідношенні між землею, трудовими, матеріальними та іншими ресурсами, і реалізує на практиці оптимальне використання ресурсного потенціалу. Особливої гостроти це питання набуває через обмеженість пе-

вних ресурсів, що обумовлює необхідність постійного пошуку шляхів їх інтенсивного використання.

Управління ресурсним потенціалом, що склалося в даний час, неповною мірою відповідає завданням підвищення ефективності роботи, досягнення високих кінцевих результатів, поліпшення якості ресурсного потенціалу і потребує негайного запровадження загальнодержавних та регіональних цільових програм.

На сьогодні немає чіткого механізму управління і належного державного нагляду за використанням та охороною ресурсного потенціалу. Тому створення дієвої системи для раціонального управління усіма компонентами ресурсного потенціалу на даний час набуває особливо актуального значення.

Стан та процеси розвитку міст районного значення, наявність фінансових, трудових, природних та інших ресурсів для їх зростання не відповідають сучасним реальним потребам. Для зміни і покращення ситуації необхідно формувати та удосконалювати систему управління ресурсами територіальних одиниць.

Література:

1. Новокрещенов П.А. Ресурсный потенциал агропромышленного комплекса и специфика его изучения/ П.А. Новокрещенов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sarki.ru/old/jurnal/pages/text>.

2. Асхабалиев И.Ч. Ресурсный потенциал платных услуг и эффективность его использования: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. эконом. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством»/ И.Ч. Асхабалиев. – Москва, 2009. – 23 с.

3. Веденічев П.Ф. Аграрний ресурсний потенціал Української РСР: [монографія] / Веденічев П.Ф., Б.І. Пасхавер, В.М. Трегобчур та ін. – К.: Видавництво «Наукова думка», 1988.

4. Мочерний С.В. Экономическая: [учеб. для вузов]/ Мочерний С.В., Некрасов В.Н. и др. – М.: ЗАО «Книга-сервис», 2003.

5. Підлісецький Г.М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору/ Г.М. Підлісецький, М.І. Толкач. – К.: НАН, 2008. – Економіка АПК. – №5.

6. Міста районного значення України: проблеми соціально-економічного розвитку// Аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2009. – 45 с.

7. Основи сталого розвитку територіальної громади: навч. посіб./ [авт. кол.: І.Р. Залуцький, Р.Л. Брусак, Б.М. Шевчук та ін.]. – К.: НАДУ, 2008. – 64 с.

Аннотация

УПРАВЛЕНИЕ РЕСУРСНЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ ГОРОДОВ РАЙОННОГО ЗНАЧЕНИЯ

Сухомлин Л.В., к.э.н., доцент

Решетникова Н.В., магистр

Харьковский национальный аграрный университет им. В.В. Докучаева

В статье отображено исследование вопроса управления ресурсным потенциалом городов районного значения, структурирована классификация компонентов ресурсов, проанализирован механизм системы управления, который обеспечивает внедрение сбалансированной системы ресурсопотребления и обеспечивает разработку более эффективных рычагов использования ресурсного потенциала городов районного значения, которые позволят поднять статус населенных пунктов на новый качественный уровень.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, составные ресурсного потенциала, города районного значения, классификация городов, управление ресурсным потенциалом.

Summary

MANAGEMENT OF RESOURCES POTENTIAL IN SETTLEMENT

Sukhomlin L., Ph.D., docent

Reshetnikova N., Master of Science student

Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaev

The article is devoted the study the question of management resource potential in cities of district value. Classification of these components, to the analysis of existent mechanisms and search of more effective levers of management resource potential of cities of district value, which will allow to heave up him on a new high-quality level.

Key words: resources potential, components of resources potential, settlements, classification of urban plants, management of resources potential.

Поступила в редколлегию 24.06.2010 г.

© Сухомлін Л.В., Решетнікова Н.В., 2010 р.